

А. В. Сіренька
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник:
к. ф. н., доц. Лісова Ю. О.

КОМУНІКАТИВНИЙ САДИЗМ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ДЕСТРУКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Постановка проблеми. Вивчення сфери комунікації, її проблем та шляхів розв'язання останніх, це те, що викликає підвищений інтерес у дослідників всіх часів. Комунікативна сфера залишатиметься актуальною темою наукових досліджень допоки існує людська цивілізація, яка розвиває та видозмінює мову та мовлення. Людська поведінка та мовлення взаємопов'язані, що дозволяє виділити конструктивну та деструктивну поведінку, і відповідно конструктивне та деструктивне мовлення. У нашій роботі основна увага приділятиметься явищу комунікативного садизму, що є особливою формою деструктивної поведінки. Варто зазначити, що у науковій літературі на позначення даного явища використовуються й інші синонімічні одиниці: мовленнєва агресія, мовна агресія, вербальна агресія, комунікативна агресія, словесна агресія, вербальний садизм, мовленнєве насилля, мова ворожнечі.

Аналіз опрацьованих та використаних досліджень. Мовознавство як і будь-яка інша наукова дисципліна не існує ізольовано, а тому має міждисциплінарні зв'язки. Саме тому вивченням явища вербального садизму займаються представники інших суміжних дисциплін, таких як когнітивна й соціальної психологія, психолінгвістика, прагмалінгвістика, комунікативна та когнітивна лінгвістика, культурна антропологія, етика, філософія та інші. При вивченні комунікативної деструктивної поведінки сучасні мовознавці використовують лінгвопсихологічний підхід, оскільки розуміння “психологізму” та мотивів такої поведінки допомагає ідентифікувати мовленнєві стратегії та тактики, якими послуговується комунікативний садист. Науковцями, що займаються дослідженням даного явища, є Л. Білоконенко, Е. Боева, О. Гаврилів, О. Гуз, О. Гридасова, В. Карасик, Ю. Мацієвський, Л. Мороз, І. Рудик, К. Тараненко, Л. Ставицька, Ф. Смалько та інші.

Виклад основного матеріалу. Загалом, згадуючи поняття “садизм”, прийнято говорити про фізичну агресію. Однак дане поняття не обмежується лише фізичним компонентом, а може включати й ментальний компонент. Саме останній є підґрунтям комунікативного садизму, який можна назвати психологічним, моральним насильством. Не дарма дослідниця Л. Білоконенко зазначає, що виявами комунікативного садизму вважаються мовленнєві акти, що є заміниками тактики фізичного насильства, які викликають в опонента образу, зачіпають його самолюбство, гідність і честь [1: 121]. В руках комунікативного садиста мова перетворюється на знаряддя

насилля, ворожнечі та дегуманізації, а тому слова, які мали нейтральне забарвлення, набувають принизливо-глузливої семантики. Таке явище отримало назву “лінгвоцинізм”, що є проявом вульгаризація мовлення, під якою розуміють “слова, мовні звороти та висловлювання, в яких відбивається цинізм індивідуального й групового мислення (світогляду)” [3].

Комунікативний садизм – це вияв психологічного насильництва над іншою людиною, головним завданням якого є образа задля зниження соціального статусу опонента і ствердження своєї переваги [4: 24]. Вербальний садист стверджується та підноситься за рахунок своєї жертви, що приносить йому відчуття манії величі, а відтак задоволення. Визначити чи є певна ситуація проявом комунікативного садизму допомагають наступні чинники, а саме деструктивне спрямування мовленнєвого акту та емоційний стан суб'єкта, яким виступає комунікативний кривдник. Біль, психологічне страждання об'єкта, на який спрямовано деструктивне мовлення, приносить емоційне задоволення та насолоду суб'єктові.

Стратегії та тактики, які використовує вербальний садист може набувати форм відкритої та прихованої агресії. До відкритої форми належатимуть інвективи, тобто вербальна агресія, яка проявляється через потік лайливої лексики та може супроводжуватись деструктивними фізичними діями. До прихованої агресії належатимуть куртуазний стиль мовлення, що проявлятиметься у вживанні етикетної мови, вдаваної люб'язності, ввічливого мовчання. Також до прихованої форми варто зарахувати іронію, насмішку, сарказм, які допомагають завуальовано виражати своє негативне ставлення до співрозмовника [2]. Іншою формою прояву вербального садизму є маніпулювання та демагогія. Прийнято вважати, що вищезазначені явища завжди направлені на мінімізацію й навіть деструкцію мовної особистості адресата, його підкорення, маніпулювання ним в інтересах автора висловлювання [5: 125]. Мовне маніпулювання змушує жертву підкоритися вербальному садистові, діяти згідно його вказівок, поступившись своїми принципами та переконаннями. Демагогія ж заснована на брехні, замовчуванні, викривленні реальності. Садист використовує цей прийом, оскільки знає, що жертва під тиском страху в переважній більшості випадків не захоче випробувувати долю та перевіряти правдивість інформації.

Тепер розглянемо та проаналізуємо явище комунікативного садизму в художній літературі на прикладі фрагмента діалогу подружньої пари у романі британської письменниці Б. А. Періс “За зачиненими дверима”.

‘Never,’ I spat. ‘I’ll never paint her!’

‘Of course you will. You agreed, remember? And you know what happens if you go back on your word?’ I stared at him. ‘That’s right – Millie. You do want to see her, don’t you?’

‘Not if this is the price I have to pay,’ I said, my voice tight.

‘I’m sorry – I should have said, “You do want to see her again, don’t you?” I’m sure you don’t want Millie to be left to rot in some asylum, do you?’

‘You’d better not lay a finger on her!’ I yelled.

'Then you had better get painting. If you destroy this photograph, or deface it in any way, Millie will pay. If you don't reproduce it on canvas, or pretend that you are unable to, Millie will pay. I will check daily to see how you're progressing and, if I decide you are working too slowly, Millie will pay. And, when you've finished, you will paint another, and another, and another, until I decide I have enough' [7: 201].

Як бачимо з прикладу, комунікативний садист маніпулює жертвою, погрожуючи завдати шкоди Міллі, яка є сестрою жертви. Садист уміло використовує дану тактику, що є не новим та доволі поширеним явищем, оскільки знає, що насправді любляча людина погодиться на все аби тільки захистити близьку людину. Таким способом він позбавляє жертву волі, знаючи наперед, що вона не відмовиться виконувати збочені умови. Також спостерігаємо використання риторичних розділових запитань, відповіді на які є очевидними та зрозумілими як кривдникові, так і його жертві. Такі запитання пригнічують останню, демонструючи безвихідь її положення. Мовлення тирана позбавлене інвектив, проте він тисне на жертву, використовуючи рефрен “*Millie will pay*”, аби підсилити ефект приреченості жертви, продемонструвати свою виключну владу над нею через “козла відпущення”, який поплатиться за “всі помилки”. Цим “козлом відпущення” є сестра жертви, майбутнє якої залежатиме від того, наскільки добре жертва дотримуватиметься поставлених умов. Відповідаючи на репліку жертви, комунікативний садизм використовує ту ж саму конструкцію *You'd better...*, даючи “пораду”, але в дійсності грубо нагадуючи, ким вона є і де опинилась. В кінці бачимо явище повтору прикметника *another*, що виступає інструментом залякування, зневірює, спустошує та переконує жертву, що її доля вирішена наперед, що кошмарна реальність, в якій вона опинилась, ніколи не закінчиться. Адресант насолоджується ефектом деструктивного мовлення, яке він справляє на адресата.

На завершення, варто зауважити, що “класифікувати те чи інше висловлювання з погляду наявності в ньому виявів вербальної агресії можливо лише в контексті цілісної комунікативної ситуації, тобто в кожному конкретному випадку необхідно встановлювати зв'язок висловлювання з реальними умовами спілкування – часом, місцем, цілями і характером спілкування, предметом мовлення, характером комунікантів” [6].

Висновки. Комунікативний садизм це особлива форма деструктивної поведінки, яка проявляється через психологічне насилля та покликане образити, принизити та завдати страждань. Він може проявлятися у відкритій та прихованій формі, а чинниками, які допомагають виявити явище комунікативного садизму у певній мовленнєвій ситуації є деструктивні наміри та піднесений настрій адресанта. Перспективою подальших досліджень є більш детальний аналіз явищ відкритої та прихованої агресії.

Список використаних джерел та літератури

1. Білоконенко Л. А. Пейоративна й інвективна лексика в міжособистісному конфлікті. *Філологічні студії*. Вип. 7. Ч. 2. 2012. С. 119–127.

2. Седов, К. Ф. Дискурс и личность: эволюция коммуникативной компетенции. М.: Лабиринт, 2004. 320 с.
3. Сковородников А. П. К определению термина “лингвоцинизмы”. *Мир русского слова*. 2014. № 3. С. 49–54.
4. Ставицька Л. Українська мова без табу: словник нецензурної лексики та її відповідників. К.: Критика, 2008. 456 с.
5. Шарифуллин Б. Н. Языковая агрессия и языковое насилие в свете юрислингвистики: проблемы инвективы. *Юрислингвистика – 5: юридические аспекты и лингвистические аспекты права: межвуз. сб. науч. тр.* Барнаул: Изд-во Алт. гос. ун-та, 2004. С. 120–137.
6. Щербинина Ю. В. Вербальная агрессия. Москва, 2008. 360 с.
7. Paris V. A. Behind closed doors. London: HarperCollins, 2016. 351 p.

О. П. Сопільняк

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

Науковий керівник:

к. ф. н., доц. Жуковська В. В.

ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЯХ

Постановка проблеми. Фразеологія як окрема наука сформувалася порівняно недавно і продовжує активно розвиватися і привертати увагу багатьох дослідників. З’являються нові проблеми, допрацьовуються раніше досліджувані питання.

Одним із найбільш популярних аспектів дослідження фразеологічного фонду мови постає аналіз класифікаційних параметрів фразеологізмів. Одним з найважливіших завдань фразеології є вироблення принципів класифікації та систематизації фразеологічних одиниць (далі ФО). Мовознавці запропонували ряд схем для класифікації фразем, спираючись на певні їх ознаки. Типи класифікацій розрізняють залежно від того, який принцип покладено в її основу (семантичний, структурний, стилістичний, граматичний, генетичний). На сьогодні у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі нараховується понад десять класифікацій ФО.

Отже, мета цієї статті проаналізувати історію і стан дослідження ФО; дослідити їх класифікацію. Виокремити основні погляди та думки лінгвістів щодо становлення фразеології як науки і надати основні класифікації ФО.

Аналіз останніх досліджень. Фразеологія як незалежна лінгвістична дисципліна виникла в середині ХХ ст. Передумови теорії фразеології були закладені в працях О. О. Потебні, І. І. Срезневського, О. О. Шахматова і Ф.